

قیام‌های شیعی

(۶۲-۱۳۲ هـ ق)

ماهیت،

سبک رهبری

و شیوه‌های جلب اطاعت

ابوذر کرم‌اللهی

سرشناسه:

عنوان و نام پدیدآور:

مشخصات نشر:

مشخصات ظاهری:

شابک:

قیمت:

یادداشت:

موضوع:

موضوع:

موضوع:

رده‌بندی کنگره:

رده‌بندی دیویی:

شماره کتابشناسی ملی:

کرم‌اللهی، ابوذر، ۱۳۵۳.

قیام‌های شیعی (۱۳۲-۶۲ هـ ق):

ماهیت، سبک رهبری و شیوه‌های جلب اطاعت / ابوذر کرم‌اللهی.

قم: انتشارات شیعه‌شناسی، ۱۳۹۰.

۱۵۲ ص.

۹۷۸۶۰۰۵۱۴۷-۱۶۲

۳۲۰۰۰ ریال.

کتابنامه: ص ۱۴۹-۱۵۲.

شیعه، جنبش‌ها و قیام‌ها.

جنبش‌های اسلامی.

شیعه، تاریخ.

۱۳۹۰ ق ۴۴/۳۳ BP

۲۹۷/۴۸۲

۲۴۰۷۷۶۱

قیام‌های شیعی (۱۳۲-۶۲ هـ ق)

مؤلف: ابوذر کرم‌اللهی

ناشر: انتشارات شیعه‌شناسی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۰

صفحه‌آرا: محمدکاظم آرم

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: اسوه

شمارگان: ۱۵۰۰ نسخه

قیمت: ۳۲۰۰۰ ریال

ISBN 978-600-5147-16-2

شابک: ۹۷۸۶۰۰۵۱۴۷-۱۶۲

حق چاپ برای ناشر محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۱	تقدیر و تشکر
۱۳	پیشگفتار

فصل اول: کلیات تحقیق

۱۹	مقدمه
۲۱	روش پژوهش

فصل دوم: چارچوب مفهومی

۲۵	مقدمه
۲۷	تعریف جنبش
۲۸	انواع جنبش‌های اجتماعی
۲۸	۱. جنبش‌های عام
۲۹	۲. جنبش‌های خاص
۲۹	۳. جنبش‌های اظهاری یا بیانی
۳۰	ویژگی‌های مشترک جنبش‌ها
۳۱	۱. شبکه‌های تعامل غیررسمی
۳۲	۲. اعتقادات مشترک و همبستگی

۳۲	۳. عمل جمعی متمرکز بر منازعات
۳۳	۴. استفاده از اعتراض
۳۳	تفاوت جنبش اجتماعی با پدیده‌های مشابه
۳۵	رویکردهای رایج جنبش‌های اجتماعی در برابر تغییرات اجتماعی
۳۶	۱. رویکرد محافظه‌کارانه
۳۸	۲. رویکرد انقلابی
۳۹	۳. رویکرد اصلاحی
۳۹	۴. رویکرد اصفهانی (اصلاحی - انقلابی)
۴۰	تعریف و ویژگی‌های رهبری
۴۲	سبک رهبری
۴۳	روش‌های جلب اطاعت
۴۵	جمع‌بندی

فصل سوم: ماهیت قیام‌های شیعی و رویکرد آنها در قبال حکومت

۵۳	مقدمه
۵۵	۱. قیام توأیین
۶۵	۲. قیام مختار
۷۹	۳. قیام زید بن علی علیه السلام
۹۱	۴. قیام یحیی بن زید
۹۸	۵. قیام عبدالله بن معاویه

فصل چهارم: سبک رهبری و روش‌های جلب اطاعت پیروان در قیام‌های شیعی

۱۱۱	سبک رهبری قیام‌های شیعی
۱۱۳	۱. قیام توأیین
۱۱۸	۲. قیام مختار
۱۳۲	۳. قیام زید بن علی علیه السلام

۱۲۵	۴. قیام عبدالله بن معاویه
۱۲۸	روش‌های جلب اطاعت پیروان
۱۲۹	۱. قیام توأیین
۱۳۱	۲. قیام مختار
۱۳۴	۳. قیام زید بن علی علیه السلام
۱۳۷	۴. قیام عبدالله بن معاویه
۱۴۱	نتیجه‌گیری
۱۴۹	کتاب‌نامه

تقدیر و تشکر

سپاس خدای را که به گوهر خرد، آدمی را کرامت بخشید و هدایتگرانی را با نور معرفت، چراغ افروز مسیر بندگی اش قرار داد. همو که قلم عالمان را بر خون مجاهدان برتری داد و ساعتی اندیشه در احوال خویش و آفریده و آفریدگار را بر هفتاد سال عبادت برتر ساخت. سلام و صلوات ویژه او بر خاتم رسالت و سلاله نورانی اش.

با عنایت و هدایت حضرت حق و تأییدهای اولیای پاک او و بهره‌گیری از راهنمایی و همفکری دوستان بزرگوار، این پژوهش به انجام رسید.

در این پژوهش، بیش از همه خود را وامدار استادان محترم جناب آقای دکتر حسین مفتخری که با معرفی منابع اصلی و بیان نکته‌های دقیق تاریخی، از حیث محتوایی نقشی سترگ در به ثمر نشستن این پژوهش ایفا کرد؛ آقای دکتر نعمت‌الله کرم‌اللهی که با طرح ایده این پژوهش و زدودن ابهامات روش‌شناختی آن، مرا مرهون محبت خویش ساخت؛ و آقای دکتر الویری که با مطالعه دقیق این اثر و گوشزد کردن بسیاری از کاستی‌های محتوایی آن، نکته‌های دقیقی را برای پالایش اشکالات

محتوایی ارائه داد. همواره قدردان یاری و راهنمایی این عزیزانم و از خداوند روزافزونی توفیقات آنان را خواستارم.

همچنین، با اغتنام فرصت، بر خود واجب می‌دانم بدین وسیله با تقدیم مراتب سپاس خود به محضر ریاست محترم مؤسسه شیعه‌شناسی که با حسن نظر و سعه صدر، زمینه انتشار این اثر را فراهم آوردند، از حضرت حق، اعتلای مقام ایشان را درخواست کنم.

در پایان، صمیمانه‌ترین سپاس خویش را به مادر و همسرم نثار می‌کنم؛ آنان که همواره دلسوزانه و بی‌چشم‌داشت، همراه و مونس لحظات زندگی‌ام بوده‌اند.

پیشگفتار

پنجاه سال پس از رحلت پیامبر ﷺ، تاریخ اسلام رویداد کربلا را پشت سر گذاشت. این رویداد نشان عدول جامعه اسلامی از آموزه‌های اسلام بود. شدت و عمق این رویداد و جنبه‌های انسانی آن به گونه‌ای بود که با برانگیختن واکنش اقشار و گروه‌های گوناگون جامعه اسلامی، زمینه شکل‌گیری قیام‌های خونینی را فراهم آورد. با فاصله‌ای اندک از رُخداد عاشورا، گروهی از دعوت‌کنندگان یاری‌نکرده امام حسین (علیه السلام)، به رهبری سلیمان بن صرد خزاعی و با شعار خون‌خواهی شهدای کربلا، نخستین قیام انتقام‌جویانه از مسببان عاشورا را برپا کردند. در پی قیام نواین، قیام‌های دیگری نیز سر برآوردند که عبارت بودند از: قیام مختار ثقفی، قیام زید بن علی (علیه السلام)، قیام یحیی بن زید و قیام عبدالله بن معاویه.

با عنایت به تأثیر قیام‌های یادشده در تحولات متعاقب تاریخ اسلام، و نیز با توجه به لزوم انجام پژوهش‌های علمی و تحلیلی درباره این قیام‌ها، در این پژوهش برآنیم تا با بهره‌گیری از چارچوب مفهومی مستخرج از مباحث جامعه‌شناختی، قیام‌های پنجگانه شیعی دوران بنی‌امیه را بررسی و

گونه‌شناسی کنیم. البته پیش‌تر پژوهش‌های گوناگونی درباره‌ی هر یک از این قیام‌ها انجام شده، اما کمتر پژوهشی از دایرة تاریخ نقلی گام فراتر نهاده است.

در این پژوهش، ما با گذار از نقل صرف رویدادها کوشیده‌ایم تا در حد بضاعت علمی خویش، در وادی تحلیل گام نهیم و با ابتنا بر چارچوب مفهومی، قیام‌های شیعی را تحلیل و گونه‌شناسی کنیم. پرسش اصلی ما این است که آیا می‌توان قیام‌های شیعی دوره‌ی بنی‌امیه را برپایه‌ی تفاوت‌ها و شباهت‌ها گونه‌شناسی کرد؟

برای پاسخگویی به این پرسش، با استفاده از مباحث جامعه‌شناختی و روان‌شناختی اجتماعی، چارچوبی مفهومی تدوین شد. سپس از درون این چارچوب، چهار محور اصلی استخراج شد و در پایان، هر یک از قیام‌های شیعی بر پایه‌ی آنها ارزیابی گردید. این محورها چنین‌اند:

نخست. ماهیت جنبش‌های اجتماعی؛

دوم. شیوة تعامل رهبران قیام‌های شیعی با هواداران خود (سبک رهبری)؛

سوم. روش جلب اطاعت پیروان از سوی رهبران؛

چهارم. استراتژی مبارزاتی قیام‌ها در رویارویی با حکومت.

محصول تلاش ما در این پژوهش، طی سه فصل و یک نتیجه‌گیری تنظیم شده است.

فصل نخست شامل کلیات است و در آن با طرح مقدمه‌ای درباره‌ی

موضوع، مبحثی نیز به بیان روش تحقیق اختصاص یافته است. فصل دوم به چارچوب مفهومی پژوهش اختصاص یافته است. در این فصل، مباحث نظری گوناگونی دربارهٔ تعریف جنبش‌های اجتماعی، وجوه اشتراک و افتراق آنها با پدیده‌های مشابه، انواع جنبش‌ها، و نیز مباحثی دربارهٔ سبک رهبری در جنبش‌ها و روش‌های رهبران آنها برای جلب حمایت پیروان ارائه شده است.

فصل سوم به یافته‌های پژوهش اختصاص دارد. این فصل بنا بر شاخص‌های مستخرج از چارچوب مفهومی، در قالب چهار مبحث جداگانه شامل ماهیت قیام، سبک رهبری و روش‌های جلب حمایت پیروان تنظیم شده است. در پایان نیز از پژوهش نتیجه‌گیری شده است.

یادآوری این نکته ضروری است که هر مطالعه علمی که با رویکرد تحلیلی و نظری به تحولات و رویدادهای تاریخ اسلام (به‌ویژه تاریخ تشیع) بپردازد، می‌تواند به روشن شدن ابعاد گوناگون این تاریخ کمک کند. با توجه به اینکه در رشته تاریخ، پژوهش‌ها بیشتر نقلی‌اند و کمتر از منظر اجتماعی و سیاسی تحولات را بررسی می‌کنند در این پژوهش کوشیده‌ایم با پرهیز از نقل صرف وقایع تاریخی، از منظری جدید به مقطعی ویژه از تاریخ اسلام، نگاهی تحلیلی و نظری بیفکنیم.

در این فرصت، با قدردانی دوباره از نقش برجسته همه عزیزان در به ثمر نشستن این کتاب، با اذعان به وجود کاستی‌هایی که به بضاعت اندک علمی‌ام باز می‌گردد، با روی گشاده منت‌پذیر بزرگوارانی‌ام که با دیده نقد

به این پژوهش بنگرند و با پیشنهادهایشان در رفع کاستی‌های آن برآیند. امید آنکه توانسته باشم گامی هرچند ناچیز در جهت تحلیل علمی برهه‌ای از تاریخ اسلام بردارم. باشد که این اثر راه‌گشای انجام پژوهش‌های عمیق و عالمانه‌اندیشمندانی شود که خواهان گذشتن از تاریخ نقلی و ورود به حوزه تاریخ تحلیلی‌اند.

www.ketab.ir